

Kertaus ja jämät

Luku- ja kirjoitustaito

Laukaan lukio
Äidinkielen ja kirjallisuuden kertauskurssi
Kesä 2024
Petra Behm

Tekstin *omaäänisyys*

- Tarkoittaa juuri sinun omaa ääntäsi, joka saa kuulua tekstissä.
- Oma ääni kuuluu sekä tekstin **sisällössä** että **tyylissä**.
- Valitse näkökulma, joka päästää **luovuutesi, asiantuntemuksesi** ja **itsenäisen ajattelusi** valloilleen.
 - Mielipiteet perusteluineen
 - Oma kokemus
 - Yhdista konkreettiset esimerkit abstraktiin pohdintaan

Abstrakti pohdinta =
esimerkiksi yleistyksen,
seurausten tai
päätelmien esittämistä

Kirjoitustaidon vastauksessa yleistykset ja havainnollistukset vuorottelevat

1 Kulttuurit ovat aina lainanneet ja omineet toisiltaan. 2 Jouhki toteaaikin blogikirjoituksessaan, että antropologisesta näkökulmasta ihmiskunnan historia on yhtä kulttuurista omimista. 3 Esimerkkinä voitaisiin pitää vaikka sitä, että jo suomalaisuus on lähtökohtaisesti yhdistelmä useiden Suomen alueella asuneiden heimojen kulttuureja. 4 Tätä on kuitenkin vaikea pitää kulttuurisena omimisena nykynäkökulmasta, koska ainakin minun käsitykseeni siitä kuuluu olennaisesti omijan ja omittavan kulttuurin välinen suhde.

3 Yeboyahia itseään on syytetty appropriatiosta. Hänen vuonna 2019 julkaistun EP:n nimikkobiisiin ”Elovena” videolla Yeboyah leikkii klassisella suomalaisella Elovena-tyttö kuvastolla, minkä jotkut ovat tulkinneet kulttuurisesksi omimiseksi.

4 Väitteessä on kaksi ongelmaa. 3 Ensinnäkin Yeboyah, oikealta nimeltään Rebekka Kuukka, on kotoisin Itä-Suomesta, eikä hän suomalaista kulttuuria hyödyntäessään lainaa tai omi sen enempää kuin Pyhimys, jos hän käyttäisi Elovena-kuvastoa. Toiseksi, jos emme mieltäisi Yeboyahia yhtäläillä suomalaiseksi hänen ihonvärinsä takia (mikä olisi selkeän rasistista), ei marginaalin edustajan lainaamista valtakulttuurista oikein voi mieltää klassiseksi negatiiviseksi kulttuurin omimiseksi.

- 1 Kirjoittaja esittää väitteensä.
- 2 Kirjoittaja havainnollistaa väitettään aineiston avulla.
- 3 Kirjoittaja havainnollistaa väitettään esimerkin avulla.
- 4 Kirjoittaja tarkentaa väitettään.

Vinkkejä *omaäänisyyden* lisäämiseen

Rajaa tekstin päänäkökulma eli ydinajatus.

Esitä **mielipiteitä** ja **perusteluja**.

Ota kantaa aineiston ajatuksiin.

Havainnollista esimerkeillä ja omilla kokemuksilla.

Tee **päätelmiä**.

Tuo esiin **suhtautumisesi** käsittelemääsi asiaan.

Käytä **kuvailevaa** kieltä.

Ota selvää yleisimmistä *argumentaatiovirheistä*

Vetoaminen yleiseen
mielipiteeseen

Hyökkääminen henkilöä
vastaan

Kalteva pinta

Virheellinen
argumentaatioketju

Anekdootti

Olkinukke

Harhautus

Mustavalkoisuus

Tyypillisiä *argumentaatiovirheitä*

Vetoaminen yleiseen mielipiteeseen

Jos kirjoittaja vetoaa yleiseen mielipiteeseen, kannattaa pysähtyä miettimään kenen mielipide on kyseessä.

”Kaikkihan sen tietävät, ettei ihminen pärjää kasvisruoalla.”

Hyökkääminen henkilöä vastaan

Hyökkäys toista ihmistä vastaan on toisen mustamaalaamista; jonkin asiaan kuulumattoman ominaisuuden, mielipiteen tai esim. vakaumuksen esiin tuomista.

”Kolumnin kirjoittajan sanomisia ei toisaalta kannattaisi ehkä enempää edes pohtia, kovin täyspäistä ajattelua kun ei voi räpsyripsien takaa odottaa.”

Kalteva pinta

Kirjoittaja antaa ymmärtää, että jokin asia vie ”kaltevalle pinnalle” eli yksi asia johtaa väistämättä toiseen.

Kaltevan pinnan argumentilla vedotaan usein ihmisten pelkoihin.

”Jos ylioppilaskokeissa saa kirjoittaa kuvataiteen, niin kohta varmaan välitunnin yo-kokeetkin järjestetään.”

Tyypillisiä *argumentaatiovirheitä*

Virheellinen argumentaatioketju

Kirjoittajalla on omituisia johtopäätöksiä ja epäolennaiseen keskittyviä perusteluja.

”Yliopistoissa on prosentuaalisesti enemmän homoja kuin väestössä keskimäärin – yliopistot siis tekevät heteroista homoja”

Anekdootti

Kirjoittaja tekee yksittäistapauksesta epäuskottavan yleistyksen.

”Ei taustalla ole oikeasti merkitystä siihen, kuinka menestynyt ihmisestä tulee. Olen tavannut henkilön, jonka molemmat vanhemmat olivat rikollisia, mutta hänestä tuli kuitenkin kauppatieteiden tohtori ja menestynyt yritysjohtaja.”

Olkinukke

Kirjoittaja ohittaa vastapuolen väitteen vääntämällä sen omituiseksi karikatyyriksi ja käymällä sitä vastaan. Käytännössä kirjoittaja siis laittaa sanoja toisen suuhun.

”Ai lomalentämistä pitäisi välttää ilmastosyistä? Ilmeisesti vähät välitöt matkailusta elantonsa saavien ihmisten toimeentulosta, kun haluat ajaa heidät perikatoon.”

Tyypillisiä *argumentaatiovirheitä*

Harhautus

Keskusteluun tuodaan
näennäisesti pätevältä vaikuttava
väite, joka kuitenkin vie
keskustelun tarkoituksellisesti
sivuraiteille.

”Vai on jääkiekkoväkivalta
ongelma? Todellinen ongelma
piilee rugbyssa ja
amerikkalaisessa jalkapallossa.
Siellä vasta väkivaltaa onkin.”

Mustavalkoisuus

Kaksi asiaa asetetaan vastakkain
mustavalkoisesti
joko-tai-hengessä, vaikka
oikeasti vaihtoehtoja olisi
runsaasti.

”Vanhemmat pilaavat lapsensa
ymmärtämällä liikaa. Lapsen
tehdessä jotakin typerää vain
kysellään että et kai vain
pahoittanut nyt mieltäsi, kun
lapsia ei saa enää kommentaa.”

Kielen *keinot ja tyyli*t

- Kun analysoit kielen keinoja ja tyyliä, kiinnitä huomiota sanastoon, lause- ja virkerakenteisiin ja äänteisiin.
- Asiatyylisessä uutisessa kielenkäyttö on neutraalia, kolumnissa tai esseessä kieli voi puolestaan olla värikästä
- Fiktiiviselle tekstille on tavallista kielellä leikittely.
- Tekstin sävy kertoo kirjoittajan suhtautumisesta aiheeseensa. Sävy voi olla esimerkiksi humoristinen, henkilökohtainen tai ironinen.

Näin analysoit tekstin kieltä ja tyyliä

1. Äännetaso

- Onko tekstissä äänteellistä toisto-
toa, kuten alku- ja loppusointuja?
- Millaisia tunnelmia äänteiden
käyttö luo?
- Onko tekstissä onomatopoeet-
tisia sanoja, kuten *örinä* tai
laahustaminen?

2. Sanasto

- Millaisia mielikuvia sanavalinnoil-
la luodaan tekstissä?
- Millaisia kielikuvia tekstissä
käytetään?
- Miten kielellä leikitellään? Onko
tekstissä humoristisia ilmauksia?

3. Lauseet ja virkkeet

- Millaisia lauseita tekstissä on?
Onko siinä kysymyksiä?
- Millainen rytmi lyhyiden ja pitkien
virkkeiden vaihtelusta muodostuu?

4. Tyyli

- Onko teksti puhekielinen tai yleis-
kielinen? Onko se asiatyyliä?
- Mitä sanavalinnat kertovat tekstin
tyylistä?
- Miten tekstilaji ja julkaisuaika ja
-paikka vaikuttavat tekstin tyyliin?
- Miten tekstin tavoite ja kohderyh-
mä vaikuttavat tekstin tyyliin?

5. Sävy

- Miten tekstin tekijä suhtautuu
käsittelemäänsä aiheeseen?
- Miten tekstin tekijä suhtautuu
vastaanottajaan tai itseensä?
- Onko teksti sävyltään esimer-
kiksi humoristinen, henkilö-
kohtainen tai virallinen?

Pieni kielen ja tyylin *analyysi*

Kuunnellaan ote Antti Holman *Kesäkassit* -podcastin minicast-jaksosta *Kevätjuhla*.

- Kirjaa kuunnellessasi ylös huomiota tekstin
 - sanastosta
 - tyylistä
 - sävystä
- Keskustele parin kanssa huomioistanne. Huomasitteko eri asioita? Millaisia päätelmiä huomioistanne voisi tehdä?

Kertomuksellisuus asia- ja mediateksteissä

Kertomuksellisia keinoja

- Kertomukselliseksi tai tarinalliseksi sanotaan sellaista (media)tekstiä, jossa on kertomukselle tyypillisiä ominaisuuksia.
- Kertomuksellisuus voi olla koko tekstin ominaisuus tai sitten teksti voi hyödyntää vain joitain kertomuksen keinoja.

KERTOMUKSEN RAKENNE	INHIMILLINEN KOKEMUS	KERRONNAN KEINOJA
• Kerrotaan tapahtumasarja, jonka käynnistää jokin tavallisesta poikkeava tapahtuma (esim. päähenkilö menettää rahansa). • Kertomus koostuu osista (alkutilanne, käännekohdat, huippukohta ja loppuratkaisu). • Käytetään tuttuja mallitarinoita (esim. ryysyistä rikkauksiin).	• Kertomuksessa on päähenkilö ja sivuhenkilöitä. • Kuvailaan aistihavaintoja. • Kerrotaan kokemuksista. • Kuvataan samaistuttavia tunteita (esim. ilo, suru tai viha).	• Kuvailaan miljöötä, henkilöitä ja tunnelmaa. • Rakennetaan jännitteitä ja odotuksia. • Kerrotaan tapahtumista epäkronologisesti. • Kuvataan henkilö jossakin roolissa (esim. sankarina tai roistona). • Luodaan tarinaan voimia ja vastavoimia (esim. hyvä ja paha).

Kertomuksellisuus asia- ja mediateksteissä

Kertojaratkaisut

- Toimittaja jutun kertojana.
- Toimittaja tuo itsensä esille osallisena tapahtumiin.
- Jutun kohdehenkilö on toimittaja.

Kerrontatavat

- Asioita kuvaillaan yksityiskohtaisesti kaunokirjalliseen tyyliin.
- Tapahtumia kerrotaan juonellisina tarinoinan.
- Tarinassa on käänteitä, konflikteja ja loppuratkaisu.
- Tekstissä hyödynnetään tunnettuja juonimalleja, kuten altavastaaajan taistelu, pelastaminen, henkinen kypsyminen, nousu valtaan ja sankarin koetus.
- Draamalliset kohtaukset vuorottelevat yhteenvetojen kanssa.
- Kronologia rikotaan.

Näkökulmat

- Tapahtumat esitetään jonkun henkilön kokemina.
- Hyödynnetään kokijoiden puhetta suorina lainauksina.
- Kuvataan havaintoja, tunteita ja ajatuksia.

Harjoitus **kertomuksellisuudesta**

- Tutki *Helsingin sanomissa* julkaistun henkilöjutun tarinallisuutta. Mitä kertomuksellisia piirteitä huomaat?
 - Käytä apunasi Särmän taulukkoa ja edellisen dian jaottelua.
- Millaisia kertomuksellisia keinoja löydät?
- Kenen tarina tekstissä kerrotaan? Miksi?
- Miten kirjoittajan ääni kuuluu?
- Mihin kertomuksellisilla keinoilla kenties tekstissä pyritään?
- Saavuttaako teksti tavoitteensa?
- Tee kolmesta havainnostasi päätelmä tai päätelmiä. Kirjaa ne ylös kokonaisin virkkein.

Palauta muistiinpanosi Pedanettiin.. Voit tehdä tehtävän myös parin kanssa. Merkitkää palautukseen silloin molempien nimet.

Puhumisen voima ja viisi muuta oivallusta

Kun näyttelijä Otto Rokka nuorena kertoi isälleen olevansa homo, hän tajusi millainen voima asoiden äänen sanomisella on. Nyt Rokka kertoo kuusi asiaa, jotka hän on oivaltanut itsensä ilmaisemisesta ja esiintymisestä.

♥ Tilaa

Otto Rokka kuvattiin Kansallisteatterin suurella näyttämöllä. Kuva: SAMI KERO / JHS

Sanna Kangasniemi HS
3.3.2024 17:45

VILLE on yhdeksäntoista, kaukana kotoa. Hän on vastoin tahtoaan suljettu psyyttiseen hoitoon Venäjällä.

Syy on se, että Ville on homo.

Kun **Otto Rokka**, 30, kiinnitettiin kahdeksi vuodeksi Kansallisteatterin ensembleen, kuuli hän varsin pian, että hänellä on rooli Sofi Oksasen uudessa näytelmässä *Mansikkapuu*. Rokka näytteli Villiä.

Sofi Oksanen kirjoittamalla Villillä ja vuonna 2022 Tädeylyopiston Teatterikeskukselta näyttelijäksi valmistuneella Rokalla on sukupuolen lisäksi ainakin yksi yhteinen ominaisuus.

Kuten Ville, myös Otto Rokka on homo.

ETUJUTTA Otto Rokan kanssa televisiossa haastateltua Kansallisteatterin toisen parven lämpöisöä. Juhlallinen tila kiiltävine kalusteineen ja ikkunalle sijoitettane rintakavanteuksineen huokuu vanhoja aikoja.

Täytä itsearviointilomake uudelleen!

Sen avulla tiedät, mitä vielä kurssin jälkeenkin on hyvä kerrata. Toisaalta saat ehkä itseluottamusta, kun huomaat missä asioissa olet mennyt viikon aikana eteenpäin!

Muista myös kertoa oma arvioisi siitä, oletko ansainnut 1 vai 2 op:n kurssisuorituksen.

Anna *kurssipalaute*

Linkki palautelomakkeeseen löytyy kurssin
Pedanetista etusivulta.